

OTA-ONALAR AJRASHUVINING BOLALAR PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI

Mamadiyeva Nozimaxon Zohidjon qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali talabasi

tel: +998 77 266-37-07, e-mail: gubaydullayeva2019@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada ota-onalar ajrashuvining bolalar psixologiyasiga ta'siri yoshga bog'liq psixologik reaksiyalar asosida tahlil qilinadi. Ajrashuv jarayoni bolalar uchun kuchli emotsional stress omili bo'lib, ularning ruhiy holati va xulq-atvorida turli o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar, boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar hamda o'smirlar misolida ajrashuvga nisbatan kuzatiladigan psixologik reaksiyalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ota-onalar ajrashuvi, bolalar psixologiyasi, yoshga bog'liq reaksiyalar, emotsional stress, oila muhitining buzilishi, psixologik moslashuv, bolalar ruhiy rivoji.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние развода родителей на детскую психологию на основе возрастных психологических реакций. Процесс развода является сильным эмоциональным стрессором для детей, вызывая различные изменения в их психическом состоянии и поведении. В статье рассматриваются психологические реакции на развод у детей дошкольного, младшего школьного возраста и подростков.

Ключевые слова: Развод родителей, детская психология, возрастные реакции, эмоциональный стресс, нарушение семейной среды, психологическая адаптация, психическое развитие детей.

Abstract: This article analyzes the impact of parental divorce on children's psychology based on age-related psychological reactions. The divorce process is a strong emotional stressor for children, causing various changes in their mental state and behavior. The article examines the psychological reactions to divorce in preschool children, primary school children, and adolescents.

Keywords: parental divorce, child psychology, age-related reactions, emotional stress, family environment disruption, psychological adaptation, children's mental development.

So'nggi yillarda jamiyatda ajrashish holatlarining ko'payishi bolalar psixologiyasiga bo'lgan e'tiborni yanada kuchaytirmoqda. Ota-onalar ajrashuvi bola uchun nafaqat ijtimoiy, balki chuqur psixologik stress omili ham hisoblanadi. Bola uchun oila xavfsizlik va barqarorlik manbai bo'lib, ushbu muhitning buzilishi uning emotsional holati va xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu maqolada ota-onalar ajrashuvining bolalar psixologiyasiga ta'siri yoshga bog'liq psixologik reaksiyalar asosida tahlil qilinadi [1, 2].

Ajrashuv jarayonida bola ko'pincha vaziyatni to'liq anglay olmaydi va o'zini aybdor his qilishi mumkin. Ota-onalar o'rtasidagi ziddiyatlar bolaning emotsional xavfsizlik hissini pasaytiradi. Bog'lanish nazariyasiga ko'ra, bola va ota-ona o'rtasidagi barqaror munosabat bolaning ruhiy sog'lom rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ushbu bog'lanishning buzilishi xavotir, qo'rquv va ishonchsizlikni kuchaytiradi [1]. Bu nuqtai nazar John Bowlby tomonidan ishlab chiqilgan bog'lanish (attachment) nazariyasiga asoslanadi.

Ushbu tadqiqot nazariy-tahliliy yondashuv asosida olib borildi. Maqolani tayyorlash jarayonida bolalar psixologiyasi, rivojlanish psixologiyasi va oilaviy psixologiya sohalariga oid ilmiy adabiyotlar tizimli ravishda tahlil qilindi. Tadqiqot uchun tanlangan manbalar ota-onalar ajrashuvining bolalar psixologiyasiga ta'siri hamda yoshga bog'liq psixologik xususiyatlarni yoritishga qaratilgan bo'lib, ular bibliografik tahlil usuli yordamida saralandi.

Ma'lumotlarni umumlashtirish jarayonida kontent-tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Tahlil jarayonida bolalarning psixologik reaksiyalari yosh bosqichlari (3–6 yosh, 7–10 yosh, 11–17 yosh) kesimida o'rganildi va solishtirildi. Tadqiqot doirasida bog'lanish (attachment) nazariyasi hamda psixososial rivojlanish konsepsiyasi asosiy nazariy asos sifatida qabul qilindi.

O'tkazilgan nazariy tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-onalar ajrashuvi bolalar psixologiyasiga sezilarli va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda tahlil qilingan ilmiy manbalarga asoslanib, ajrashuvga bo'lgan psixologik reaksiyalar bolaning yosh xususiyatlariga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda (3–6 yosh) ajrashuv ko'pincha emotsional beqarorlik, xavotir va regressiv xulq-atvor shaklida namoyon bo'lishi kuzatiladi. Ushbu yosh davrida bolalar ajrashuv sabablarini to'liq anglay olmasligi sababli, o'zini aybdor his qilish holatlari ko'proq uchrashi aniqlangan.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarda (7–10 yosh) ajrashuvga bo'lgan reaksiya ko'proq g'azab, xafa bo'lish va ijtimoiy munosabatlarda qiyinchiliklar orqali ifodalanadi. Tahlil natijalariga ko'ra, ushbu yosh guruhida o'qish motivatsiyasining pasayishi va diqqatni jamlash bilan bog'liq muammolar tez-tez qayd etiladi [3].

O'smirlik davrida (11–17 yosh) esa ota-onalar ajrashuvi shaxsiy identitet shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ilmiy manbalar tahlili o'smirlar orasida ishonchsizlik, agressiv xulq-atvor yoki ijtimoiy yopiqlik holatlarining kuchayishini ko'rsatadi. Shuningdek, kelajakdagi oilaviy munosabatlarga nisbatan salbiy qarashlarning shakllanishi ehtimoli ortadi. Umuman olganda, nazariy tahlil natijalari ajrashuvning bolalar ruhiy rivojlanishiga ta'siri yagona shaklda emas, balki yoshga bog'liq differensial xarakterga ega ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari ota-onalar va mutaxassislar tomonidan yoshga mos psixologik yondashuvni qo'llash zarurligini ko'rsatadi [4,5]. Mazkur tadqiqot natijalari ota-onalar ajrashuvining bolalar psixologiyasiga ta'sirini

baholashda yosh omilini inobatga olish zarurligini ko'rsatadi. Natijalar amaliy psixologik yordam va profilaktika choralarini ishlab chiqishda yoshga mos, individual yondashuv muhim ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot faqat nazariy tahlilga asoslanganligi sababli, kelgusida empirik tadqiqotlar orqali ushbu xulosalarni yanada chuqurlashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ota-onalar ajrashuvi sharoitida bolalar bilan ishlashda yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda individual va kompleks psixologik yondashuv zarurligi, qayd qilingan tushunchalar ota-onalar, pedagoglar va bolalar psixologlari uchun amaliy ahamiyatga egaligi yaqqol ko'rsatildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Bowlby J. A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. – New York: Basic Books, 1988. – 176 p.
- 2.Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
- 3.Erikson E. H. Childhood and Society. – New York: W. W. Norton & Company, 1963. – 445 p.
- 4.Amato P. R. The consequences of divorce for adults and children // Journal of Marriage and the Family. – 2000. – Vol. 62, No. 4. – P. 1269–1287.
- 5.Hetherington E. M., Kelly J. For Better or For Worse: Divorce Reconsidered. – New York: W. W. Norton & Company, 2002. – 288 p.